

DANASÎNA NAVDARÊN KURDAN BI NAVBEYNKARIYA PIRTÛKÊN ZAROKAN

Ferhat ÇİFTÇİ

Introducing Kurdish Notables through Children's Books

Kürt Büyüklerinin Çocuk Kitapları Aracılığıyla Tanıtımı

Ferhat ÇİFTÇİ

ORCID: 0000-0003-4117-2477 | fe.ciftci@alparslan.edu.tr
Dr., Childcare and Youth Services Department, Muş Alparslan
University, Türkiye.

Citation/Jêgir/Atıf:

Çiftçi, F. (2025). Danasîna navdarên kurdan bi navbeynkariya
pirtûkên zarokan. *Kurdiyat* (11), 19-33. DOI:
10.55118/kurdiyat.1671930

Article Types/Cureyê Gotarê/Makale Türü:

Research Article/Gotara Vekolînê/Araştırma Makalesi
Received/Dema Hatîne/Geliş Tarihi: 08.04.2025
Accepted/Dema Pejirandinê/Kabul Tarihi: 22.04.2025
Publication Date/Dema Weşandinê/Yayın Tarihi: 30.06.2026

Peer-Review/Hekemî/Hakemlik:

Double anonymized-Two External/ Cot Nenas-Du ji derve/
Çift Taraflı Kör Hakemlik-İki hakem

Plagiarism Checks/Kontrola Întihalê/Benzerlik Kontrolü:

This article has been scanned by iThenticate plagiarism website./
Ev gotar di malpera întihalê ya iThenticate ra hatiye derbaskirin./
Bu makale iThenticate adlı intihal sitesinde taranmıştır.

Ethical Statement/Beyana Etik/Etik Beyanı:

It is declared that scientific and ethical principles have been
followed while carrying out and writing this study and that all the
sources used have been properly cited./ Hatiye beyankirin ku di
pêkanî û nivîsîna vê xebatê de hemû rêzikên zanistî û etik hatine
şopandin û hemû çavkanî bi awayekî tîkûz hatine referanskirin./ Bu
çalîşma yapîlirken ve yazîlirken bilimsel ve etik ilkelere uyulduđu ve
kullanılan tüm kaynaklara uygun şekilde atıfta bulunulduđu beyan
edilir.

Conflicts of Interest/Nakokiyên Berjewendiyan/Çıkar Çatışması:

There is no conflict of interest between the author and any parties
in the article./ Di gotarê de li navbera nivîskar û ti aliyên din nakokîya
berjewendiyê tune ye./ Yazar ile makalede yer alan taraflar arasında
herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Grant Support/Alîkariya Darayî/Maddî Destek:

The authors acknowledge that they received no external funding in
support of this research./ Nivîskar beyan dike ku wan wî ji bo vê
vekolînê ti fonên derveyî wemegirtine./ Yazarlar, bu araştırmayı
desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul
etmektedirler.

Copyright & License/Mafê Telîfê & Destûr/Telif Hakkı & Lisanslama:

Authors publishing in the journal retain the copyright to their work
licensed under the CC BY-NC 4.0./ Nivîskar li jer lîsansa CC BY-NC
4.0 mafê xwe yê li ser xebata xwe diparêzin./ Dergide yayın yapan
yazarlar, CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif
haklarını saklı tutarlar.

Kurte

Edebiyata zarokan ji aliyê geşedana zarokan ve derfetên giring dihevine. Feydeyeke edebiyata zarokan ev e ku zarok bi navbeynkariya berhemana dibin xwediyê nîrxan û ji aliyê kesayetiyê ve rêya xwe dibînin. Ji bo vê yekê hin berhemên edebiyata zarokan li ser jiyana navdaran radiwestin. Bi vî awayî bi navbeynkariya jiyana navdaran zarok hem dibin xwedî nîrxên gerdûnî hem jî yên neteweyî. Di vê xebatê de danasîna navdarên kurdan bi navbeynkariya pirtûkên zarokan çawa ye û ew bi kîjan şiklî di van berhemana de çîh girtine hatiye armanckirin. Ji bo vê yekê digel hin prensîbên edebiyata zarokan hin pirtûkên mînak ên ku jiyana navdarên kurdan ji xwe re kirine mijar bi rêbaza analîza dokumanê hatiye nîrxandin. Di nîrxandina berhemana de jî rêbaza analîza naverokê hatiye bikaranîn. Di vê xebatê de pirtûkên mînak penc heb in û ji aliyê Yasemin Elban ve wekî rojnivîskên keçikeke piçûk a kurd hatine nivîsîn. Di pirtûkên mînak de navê serlehengê Xecê ye û ew di nav sêwirandinên çîhêreng de li pey navdarên kurd ên edebî û dîrokî yên wekî Ehmedê Xanî, Dewrêşê Evdî, Celadet Bedirxan, Mestûre Xanima Erdelanî û Evdalê Zeynikê ye. Şeweyên danasînê yên navdarên kurdan ji bo zarokan di pirtûkên mînak de di bin van sernavan de hatine nîrxandin û şîrovekirin: Şeweya honakê; rêjeya honakê; hevgeriya rasteqînî û honakê; şeweya vegotinê; taybetiyên navdarên kurdan ku tîn mînakgirtin; bi navbeynkariya navdarên kurdan nasandina çand, jiyana û dîroka kurdan; ji bo guherîna leheng û xwîneran rola navdarên kurdan; di navbera leheng, xwîner û navdarên kurdan de hesta wekîhevbûnê; bîdestketina karînen hestiyarî. Di dawiya xebatê de hat dîtin ku zarok, bi navbeynkariya van pirtûkan ji aliyê neteweyî ve van navdaran dê nas bikin, fêrî jiyana û taybetiyên wan û hwd. bibin, mînakên jî çand û dîrokê xwe bibînin; ji aliyê gerdûnî ve jî xwedî hin tevgerên erênî bibin.

Peyvên Sereke: edebiyata zarokan, pirtûkên zarokan, bikaranîna biyografiye, navdarên kurdan, danasîna navdarên kurdan.

Abstract

Children's literature offers important opportunities for child development. One of the benefits of children's literature is that children have values through the works and the works guide them in the acquisition of personality. In this respect, some works of children's literature are based on the lives of notable people. Therefore, through the lives of prominent people, children are exposed to both universal and local values. This study aims to investigate how Kurdish notables are represented through children's books and how they appear in these works. For this purpose, in line with some principles of children's literature, sample books on the lives of Kurdish notables were analyzed by document analysis method. Content analysis method was used to analyze the works. The sample consists of five books written by Yasemin Elban in the form of the diaries of a little Kurdish girl. The protagonist of these books, Xecê, pursues historical and literary Kurdish figures such as Ehmedê Xanî, Dewrêşê Evdî, Celadet Bedirxan, Mestûre Xanima Erdelanî and Evdalê Zeynikê in different fictions. The following headings were used to analyse and interpret the ways in which Kurdish notables are presented in the sample books: Fiction style; fiction ratio, reality and fiction harmony; narrative style; exemplary characteristics of Kurdish notables; promotion of Kurdish culture, life and history through Kurdish notables; the role of Kurdish notables in the change of the protagonist and readers; sense of identification between the protagonist, the reader and Kurdish notables; acquisition of affective skills. As a result of the study, it was observed that through these books, children can become familiar with these figures in a local context, learn about their lives and characteristics, see examples from their own history and culture, and develop positive behaviours in a universal sense.

Keywords: children's literature, children's books, use of life story, kurdish notables, representation of kurdish notables.

Özet

Çocuk edebiyatı, çocuk gelişimi açısından önemli imkânlar barındırır. Çocuk edebiyatının faydalarından biri de çocuğun eserler aracılığıyla değer sahibi olması ve eserlerin şahsiyet ediniminde onlara yol göstermesidir. Bu açıdan bazı çocuk edebiyatı eserleri tanınmış insanların yaşamlarını konu edinir. Dolayısıyla çocuklar tanınmış insanların yaşamları aracılığıyla hem evrensel hem de yerel değerlere sahip olurlar. Bu çalışmada çocuk kitapları aracılığıyla Kürt büyüklerinin tanıtımının nasıl gerçekleştiği ve onların bu eserlerde ne şekilde yer ettiği amaçlanmıştır. Bunun için çocuk edebiyatının bazı ilkeleri doğrultusunda Kürt büyüklerinin yaşamlarını konu edinen örnek kitaplar doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Eserlerin incelenmesinde ise içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. Çalışmada örneklem, Yasemin Elban tarafından yazılan beş kitaptan oluşmaktadır ve bunlar küçük bir Kürt kızının günlükleri şeklinde kurgulanmıştır. Söz konusu kitapların Xecê adlı kahramanı farklı kurgular içinde Ehmedê Xanî, Dewrêşê Evdî, Celadet Bedirxan, Mestûre Xanima Erdelanî ve Evdalê Zeynikê gibi tarihi ve edebî Kürt şahsiyetlerinin peşindedir. Örnek kitaplarda çocuklar için Kürt büyüklerinin tanıtım biçimleri şu başlıklar altında incelenmiş ve yorumlanmıştır: Kurgu tarzı; kurgu oranı, gerçeklik ve kurgu uyumu; anlatım tarzı; Kürt büyüklerinin örnek alınacak özellikleri; Kürt büyükleri aracılığıyla Kürt kültürü, yaşamı ve tarihinin tanıtımı; kahraman ve okurların değişiminde Kürt büyüklerinin rolü; kahraman, okur ve Kürt büyükleri arasında özdeşim duygusu; duyuşsal becerilerin kazanımı. Çalışmanın sonucunda çocukların bu kitaplar aracılığıyla yerel anlamda söz konusu şahsiyetleri tanıyacakları, onların yaşamları ve özellikleri gibi konularda bilgi edinecekleri, kendi tarihleri ve kültürlerinden örnekleri görecekları; evrensel anlamda ise olumlu davranışlara sahip olacakları anlaşılmıştır.

Keywords: çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, yaşam öyküsünün kullanımı, kürt büyükleri, kürt büyüklerinin tanıtımı.

Destpêk

Mijarên edebiyata zarokan cur bi cur in. Hewandina hêmanên wê yên edebî, estetik, pedagojîk û hwd. qadeke berfireh tîne pêşberî me. Rola kesayetî û civakî di nav van hêmanên sereke de bi hin armancên ve edebiyatê şikl digirin. Bi saya berhemên edebiyata zarokan, xwînerên taybet yên ve edebiyatê dikevin nava ragihandineke hunerî û edebî. Bi vî awayî çalakiya xwendinê ji bo zarokan hin qezenc û derfetan pêk tîne ku yek ji wan nasîna kesayetên navdar e.

Danasîna navdaran bi navbeynkariya edebiyata zarokan wekî mijarekê dikeve çarçoveya nîrxên gerdûnî yan jî yên çandî û neteweyî. Heke navdar biyanî be bi taybetiyên xwe ji bo zarokan jî aliyê nîrxên gerdûnî, nasîna dinê û jiyanê ve dibe derfetek. Heke ev kes ji gelê xwe be îcar derfeta berbehs jî aliyê nasîna nîrxên çandî û neteweyî ve berfireh dibe. Ev herdu mînak bi awayekî hevkar, ji bo zarokan di nav nîrxên gerdûnî, çandî û neteweyî de ji xwînerên zarok re hevgirtiyekê dibexşînin.

Bulut û Şimşek (2022), balê dikişînin ser vê mijarê ku zarok bi navbeynkariya pirtûkên ku dixwînin dîroka civaka xwe û mîrasa wê ya dewlemend nas dikin û dibin xwediyê hişmendiya parastina wan. Ji hêla din ve dikare bê gotin ku divê mîrasa gerdûnî jî bê xwedîkirin û parastin da ku hevgirtiya berbehs şikestekê nexwe. Bi vî çarçoveyê di edebiyata zarokan de bikaranîna jiyan û taybetiya navdaran jî aliyê gerdûnî, çandî, dîrokî, nîrxî û hwd. ve ji xwe re bîngeh û meşruiyetekê dibînin. Ji ber vê yekê bi şerta taybetiya zarokan, giringiya wan û navendbûna dinya û menfeatên wan, hêmanên periferîk jî ji xwe re şûnekê digire. Tê zanîn ku ne meriv ne jî zarok bêtî hest û fikren kesayetî û civakî nabin. Loma jî berfirehbûna dinyaya zarokan digel hewandina hêmanên tîkildar bi nêzikatiyên temambûnê û hevgiriyê ve dikeve nav komrewşekê.

Li gorî Tüfekçi Can (2014, r. 105), jiyan merivên ku di nav dîrokê de giring in ji xwîneran re serbendên sirên serkeftinê û rastiyên ku binyada serkeftinê ne nîşan dide. Zarok jî endamên mezin ên paşerojê ne ku ji wan re bi navbeynkariya deqan divê ev serkeftin û rê û rêbazên ku ji wan re digihîne bînin xuyakirin. Zarok jî dê bi saya wan derfetan jiyan, çand û civata xwe nas bikin û di hişên wan de tîkiliyên jiyanê xurt bibin. Demiral Taher (2018, r. 45-46), di perwerdeya çand û nasnameya neteweyî de li ser rola kovarên zarokan radiweste. Lêkolîner dibêje kovarên zarokan kesayetên neteweyî didin nasîn ku di warê wêje, ziman, zanist, huner, politîka û hwd. de karên baş kirine, xizmeta çand û neteweya xwe kirine, bi vî awayî zarok dikarin van kesan ji bo xwe wekî mînak bibînin, ji kar û xebatên wan haydar bibin û ji wan sûd wergerin.

Bi gotina Nahrîn (2023, r. 137), di jiyan nivîskaran de hin rûdan hene ku li ser jiyan û hûnera wan xwedî bandorên mezin in û bi saya wan serpêhatiyên edebiyateke xurt derdikeve meydanê. Ji ber vê yekê zarok, bi saya wan berhem û nivîskarên wan gavê davêjin nava jiyanê û şert û mercên wê nas dikin. Ji vî yekê zêdetir bi mînakgirtina wan jî di rêya nivîskarî û hunernasîyê de dibe ku derfetekê ji xwe re peyda bikin. Bi navbeynkariya danasîna kesayetên navdar ên nivîskar, xwîner dikarin berhemên wan ên klasîk jî nas bikin. Ji vî aliyê ve berhemên klasîk, hem nivîskarê xwe hem jî gel û çanda kesên ku di nav de ne dide nasîn. Bi gotina Bîlkan (2005, r. 143), berhemeke klasîk bi taybetiya olana bedew û zerafeta ziman û çanda ku tê de ye, xwedî karakter û dewlemendiya hest û fikrên civakê ye. Zarokek bi saya wan berhemên ku li gorî wan hatine nivîsin gavê diavêje nava edebiyata kanonîk jî. Di dema nûciwanî û xortaniyê de dibe ku berhemên wisa ku ji bo zarokan hatine nivîsin, danasîna berhemên kanonîk hêsan bikin.

İsen Durmuş (2011), li ser berhemên klasîk disekine û dipirse gelo dê çawa dûrahiya navbera zarok û van berhemên bîst nêzîkkirin û ji vî aliyê ve çi dikare bê kirin? Ji ber vê yekê hin mînakên çalakiyan dide nasîn ku di welatên cur bi cur de hatine kirin. Di nav çavkanî û koleksiyonên pêşkeşkirî de jiyan navdaran jî cih digire. Ev yek nîşan dide ku ji bo zarokên îroyîn nasandina navdar û berhemên wan wekî mijarên din ên wisa jî aliyekê ve proje û xebatên giştî dixwaze.

1. Rola Biyografiyê û Bikaranîna Wê di Edebiyata Zarokan de

Temasa edebiyata zarokan û hêmanên gerdûnî, çandî û neteweyî ji aliyekî ve li ser hin şeweyan dikare bê pêşkeşkirin. Jiyan navdaran û taybetiyên wan ji bo zarokan di vî warê de hin derfetan dihevin. Kesên navdar bi awayekî di nav roman, çîrok, bîranîn, rojnivîsk, helbest û hwd. de ji xwe re bikaranînekê dibîne. Li vir a giring ev e ku jiyan û taybetiyên wan ji bo zarokan li ser armancekê bînin veguhestin. Lêbelê danasîna navdaran bi piranî li ser cureya biyografiyê tê tîgihiştin.

Li gorî Arıcı, Ungan û Şimşek (2016, r. 296-297) biyografi ev cure nivîs in ku mijarên xwe li jiyana navdaran digirin. Van lêkolîneran piştî qala biyografiyên klasîk, portre, monografi û otobiografiyê dikin. Li gorî daxuyaniyên wan, biyografiyên klasîk ev nivîs in ku di nav ansîklopedî yan jî antolojiyan de cih werdigirin û jiyanê navdaran dinasînin. Portre jî ev biyografi ne ku kesayetên navdar bi jiyana kesayetiyê xwe, bi hest û fikrên xwe tê de cih digirin. Monolog, nivîsên jiyanê kesayetî bi hurgulî pêşkeş dikin. Otobiografi jî nivîsek e ku nivîskar bi xwe li ser jiyana xwe dinivîse. Wekî pênasîyê tê famkirin ku di her qadê de kesayetên navdar dikarin di nav pirtûkan de bi jiyana xwe ji xwîneran re bîr pêşkeşkin.

Dedeoğlu, Ulusoy û Alıcı (2013), li ser analîza naveroka berhemên biyografîk ên ji bo zarokan rawestîne. Lêkolîneran tesbîr kiriye ku berhemên berbehs ên ku li ser kesayetên xwecih û biyanî hatine nivîsin li gorî kesayetên siyasî û zanistî herî pir li ser nivîskar, helbestvan û hunermendan in. Tüfekçi Can (2014, r. 102-104), di edebiyata zarokan de cureya biyografiyê wekî senifandina berhemên biyografîk ên rasteqîn, berhemên biyografîk ên hatine sêwirandin û berhemên sêwirandî yê biyografîk pêşkeş dike. Ya sêyemîn jî wekî sêwirandinê hemû, qismî, berhevkirî û rêzdar dabeş dike. Ji ber vê yekê tê famkirin ku şewaya biyografiyê cur bi cur in û her şeweyê jî cureyê re rehendekê dibexşîne. Çiftçi (2013), cureya biyografiyê bi piranî ji bo zarokatiya dereng guncav dibîne. Lêbelê ev cure bi derfetên sêwirandinê ji bo zarokên biçûk jî dikare bi awayekî guncav bibe. Li gorî Lukens, Smith û Coffel (2018, r. 293) di biyografiya sêwirandî yan jî dagerandiya sêwirandî de nivîskar rastiyên ku hatine jiyîn dadigerîne çirokekê û ji bo zarokên mezin ku hîn biçûk tên hesibandin, rasteqîni jî sêwirandinê dikare bêtir be.

Di behsa biyografîniyê de rola nivîskaran jî ji aliyekî ve balê dikişîne. Tüfekçi Can (2014, r. 101), di edebiyata zarokan de nivîskarên cureyên biyografiyê li gorî nivîskarên din ji aliyê afirandina lehengan ve sînordar dibîne ku ev yek girêdayî zanîn û tevgerên bîmesnet e. Di behsa wê cureyê de Lukens, Smith û Coffel (2018, r. 285) jî dibêjin ku sê hêmanên bîngê hene; rastî, têgihînek û temayeke bi têkildariya van rastiyan û mijar û tevgerê ji xwîneran re tê kirin. Herçiqas jî bo zarokan kesayetên navdar bi navbeynkariya wê cureyê bîr danasî jî ji aliyê sêwirandinê ve wekî balkişandina lêkolîneran ji rasteqîniyê re mukayyedbûn heye. Heke nivîskar li gorî şert û mercên rasteqîniyê gavê neavêje îcar di vegotinê xwe de objektîvîbûnê wenda dike. Loma tê gotin ku di cureya biyografiyê de vegotin li ser rasteqîniyê xwe rast dike û piştî sêwirandinê kîncên meşrûiyetê li xwe dike.

Di edebiyata zarokan de leheng an jî kesên ku jiyanê wan tên vegotin divê bi şewazên vegotinê yê cur bi cur bîr veguhestin. Çimkî, heger hem kesayetên navdar hem jî karakterên berhemên zarokan di nav şewaza neqlkirinê de bîrîne, ji aliyê wê yê de dibe ku hîn qelsî bîr hêlê. Subaşı, Meral û Akhan (2022) di vî warî de diyar dikin ku lehengên yekalî, monoton û statîk jî hêla zarokan ve nayên hez kirin. Karatay (2011, r. 103) jî di vê gavê de rêyên danasîna karakteran bi çar hêlan ve dabeş dike ku ev vegotinê jî monotonîyê xelas dikin. A yekem di nav diyalogan de, a duyem di nava çîroka şayesandina rasterast de, a sêyem fikrên karakteran bi monologan şayesandinê û a çarem jî karakteran di nav rûdanekê de pêşkeşkin. Kesayetên biyografiyê ligel ev çar şewazên vegotinê nêzî zarokan dibin.

2. Derfet û Feydeyên Jiyan û Taybetiyên Navdaran ji bo Zarokan

Hin feydeyên biyografiyên navdaran ji bo zarokan wekî her tema û mijar hene. Dikare bîr gotin ku feyde û derfetên veguhestina jiyan û taybetiyên navdaran ji bo zarokan cur bi cur in. Aytekin (2016, r. 163), di behsa taybetiyên biyografiyan yê ji bo zarok û ciwanan de dibêje ku berî her tiştî “navdarbûn” jî bo zarokan balkêş e. Dîsa li ser vê yekê jî bo berhemên wê cureyê hîn hewcedariyan rêz dike. Di nav van de guncaviya salan, eleqaya zarok û ciwanan, veguhestin û vegotineke rasteqîn, objektîfîbûn, cudahiya kesayetên navdar ku wan dike kesên giring, taybetiyên wan ên ku tên mînakgirtin, ked û hewldana wan balê dikişîne.

Jiyan û taybetiyên kesayetên xwecih û biyanî xwedî derfet û feydeyên cihêreng in. Dedeoğlu, Ulusoy û Alıcı (2013), diyar dikin ku ji bo danasîna çandê biyanî berhemên werger ên biyografîk xwedî rol in. Meriv dikare bi saya wê rolê ve bîr ku zarok dinyayê xerîb tîne nêzîkî xwe û li ser wê yekê hest û fikrên xwe û xeyalên xwe xurt dike. Bi mînakbûna kesayetên çandbiyanî, tecrubeya jiyanê bi dest dixê. Roleke din a biyografiyê jî ji hêla kesayetên xwecih ve ye ku danasîna çand û jiyanê gelê xwe li ser temsîla wan dibîne. Mert, Albayrak û Serin (2013) dibêjin ku perwerdebûna zimanî ne tenê pêkhatineke jî hêlekê ye. Lêkolîner di vê gavê de dibêjin ku hevbandoriya hêmanên çanda xweyî û yê cihêreng û gerdûnî giring in û ji bo berhemên edebî divê serî lê bê dayîn. Bi vî awayî dikare bîr gotin ku ji bo zarokan jiyanê navdaran hem bandorên navxweyî hem jî yê derveyî dihevin.

Kesayetên navdar û dîrokî yê neteweyî bi jîyan, taybetî û giringiyên xwe ji bo zarokan ji aliyê rolmodelgirtinê ve guncav in. Karataş (2014), dibêje ku zarok di navbera salên 03-06ê de tevgerên xwe bêtir ji kesayetên hawirdora xwe yê nêzik û dûr ve yan jî ji lehengên film, animasyon û pirtûkan, li ser mînakgirtinê pêk tîne. Bi vî awayî zarok bi navbeynkariya berhemên biyografîk kesayetên xwe yê neteweyî û dîrokî nas dike, bi vî rengî jî çanda xwe re rêyeke nêzîkbûnê dibîne. Bi saya wan biyografiyan kesayetên ku tên pêşberî wan bi wan re dikevin nav hesta wekîheviyê. Loma dikare bê gotin ku jiyana navdaran di nav edebiyata zarokan de hem ji aliyê veguhestina nîrx û çandê ve hem jî li ser hesta wekîhevbûnê roleke giring bi kar tîne. Di vî warî de ev vegotin hem ji bo civatê hem jî ji bo takekesiyê hin wateyan vedişêre. Çimkî heke giringiya zarokan neyê daxistin dikare bê gotin ku ku zarok ji bo civatê wekî kesên paşerojê ne û berdewamiya jîyanê bi saya wan pêk tê. Ji aliyê din ve zarok, di nav mezinan de bi xwezaiya xwe dikevin têkiliya rolmodelgirtinê.

3. Hin Minakên Edebiyata Zarokan ên Kurdî ji aliyê Danasîna Navdarên Kurdan ve

Jîyan û şopên navdarên kurd di berhemên zarokan ên kurdî de wekî pirtûk, kovar û berhemên televîzyonê û hwd. dikarin bînin dîtin. Herçiqas di hin mînakên de navdarên kurd bi jîyanên xwe yê temam derbas nebin jî wekî bibîrxistin û telmîhê tên bikaranîn. Çiftçi (2024, r. 171), di berhemên kurdî yê edebiyata zarokan de veguhestina nîrxên çandî nîşan daye ku çend mînak li ser kesayetên navdar ên wekî Ehmedê Xanî, Herîrî, Feqiyê Teyran, Melayê Cizîrî, Siyahpoş in. Navdarên rêzkirî bi nîşandana lêkolîner di nav helbesteke zarokan a bi navê “Pêşgotin”ê de (Yılmaz, 2015, r. 7) derbas dibin.

Em dikarin pirtûka Berfîn Ayşe Ögüt ya bi navê *Şînmorîka Zînê* (Ögüt, 2016) wekî mînakeke din bidin. Ev pirtûk, li ser serpehatiya Zînê ye û rêya wê di nav çîrokê de rastî Feqiyê Teyran tê û di navbera wan da suhbetek diqewime. Bi gotina Suvağci (2020) di vê pirtûkê de serleheng Zînê ji bo çareserîya rewşên xwe pirsan ji mezinên xwe dike û ji wan alîkariyê dixwaze û yek ji wan jî Feqiyê Teyran e.

Ji aliyê din ve di kovarên zarokan de kesayetên navdar û jîyan, giringî, taybetî û şopên wan di demên mixtelîf de hatine berpêşkirin. Subaşı (2018, r. 68), di xebata xwe ya bi navê *Girr û Gallî Mindallanî Kurd* de qala îthaf û diyariyên ku di vê kovarê de hatine kirin dike, ev yek nîşan dide ku kesayetên navdar ên kurd bi taybetî û şehadatiyên xwe ji bo zarokan hatine bibîrxistin. Ev kovar, ji bo zarokên kurd kovara yekemîn e ku ji aliyê derbasbûna nav û bîranîna kesayetên navdar ve balê dikişîne.

Kovarên ku piştî derketine ji dîsa ji aliyê danasîna kurdan ve hin naverokan dihewînin. Demiral Taher (2018, r. 174-180), li ser kovarên zarokan ên kurmançî-latînî agahiyên hûrgilî û balkêş dide. Bi gotin û nîşandana wê, di navbera sala 1980 û 2015ê de di 15 kovarên zarokan ên kurmançî-latînî de 94 caran nasandina navdarên kurdan cih girtine.¹ Navdarên kurdan yê di van kovarên berbehs de hem yê kevneşopî hem jî yê iroyîn in. Ji aliyê xebat, pişe û hwd. ve jî navdarên kurdan li vir tê dîtin ku wekî helbestvan, nivîskar, siyasethêder, hunermend û hwd. cur bi cur in. Di heman demê de Tosun (2018) jî van agahiyan piştrast dike. Wekî mînak diyar dike ku ji bo zarokan kurtejiyana kesên navdar yê wekî Yaşar Kemal, Osman Sebrî, Yılmaz Güney, Qedrî Can, Meryamxan, Ehmed Arif (*Şemamok*); Celadet Bedirxan (*Agirê Tûtê*); Zerîfe Xanim, Dildar, Meryemxan, Aram Tigran, Ehmedê Xanî (*Zarokên Rojê*); Cegerxwîn, Osman Sebrî (*Perperok*); Meryemxan û Şakiro (*Buka Baranê*) di hin kovarên zarokan de hatine pêşkeşkirin.

Tosun (2025), di xebateke xwe ya din de dîsa di derbarê vê mijarê de hin agahiyan qeyd dike û şopa kovara *Nûbiharê* li ser edebiyata zarokan di kovargeriya kurdî de tîne pêşberî me. Lêkolîner nîşan dide ku di çend hejmarên kovara *Nûbiharê* de, ji bo zarokan li ser rawestina gotinên navdarên kurd ên wekî Cegerxwîn, Seidê Kurdî, Evdîmelîk Fîrat, Ehmedê Xanî û Melayê Cizîrî hatine pêşkeşkirin.

Navdarên kurdan di berhemên televîzyonê de jî ji bo zarokan bi hin mînakên xwe nîşan didin. Wekî mînak di Zarok TVyê (2025) de bernamaya *De Bêjeyê* bi awayekî zarokatiyê nêzîkî çanda dengbêjiyê dibe û çend dengbêjên navdar di videoyên xwe de bikar tîne. Şeweya kêf û henek, beşdarbûna zarok û mêvantiya wan, diyalogên xweşik û hin derfet û efektên animasyonê di wan berheman de balê dikişînin. Di malperê de ev bername bi hevokên wisa tên danasîn û pêşkeşkirin: “Ayşe Şan, Şeroyê Biro, Şakiro û gelek

¹ Ji bo agahiyên berfireh wekî navên kovaran û hejmarên wan ku navdarên kurdan tê de cih girtine binêrin: Demiral Taher, Î. (2018). *Perwerdeya Nîrxên Çandî û Civakî di Kovargeriya Zarokan a Kurmançî-Latînî de (1980-2015)*. (Teza Lisansa Bilind a Neçapbûyî). Zanîngeha Mardin Artukluyê.

dengbêjên me, di dilê me de dijîn. Em destan û çîrokan bi saya kilamên wan dizanin. ‘Dê bêje’ jî dê kolan bi kolan li dengbêjên nû bigere.”

4. Rêbaza Xebatê

Di vê xebatê de danasîna navdarên kurdan bi navbeynkariya pirtûkên zarokan, bi penc pirtûkên mînak hatine nirxandin. Ji ber vê yekê jî rêbazên lêkolîna wesfî analîza dokumanê hatiye bikaranîn. Analîza dokumanê, rêbazeke jî bo nirxandina belge, wêne, video û hwd. bikêrhatî ye (Yıldırım & Şimşek, 2011, r. 189). Bi vî awayî jî bo zarokan berhemên mînak ên ku tê de navdarên kurdan tên danasîn hatine bijartin. Piştî kesayetên berbehs di nav sêwirandina van pirtûkan de çawa hatine pêşkeşkirin û jî bo zarokan ev yek bi kîjan derfet û şeweyê ve pêk tên di bin hin sernavan de li gorî analîza naverokê hatine tesbîtkirin. Ji pirtûkan hin veguheştinên rasterast jî wekî mînak hatine pêşkeşkirin û şirovekirin.

5. Danasîna Navdarên Kurdan bi navbeynkariya Pirtûkên Zarokan

Pirtûkên ku hatine nirxandin jî aliyê Yasemin Elban ve jî bo zarokan hatine nivîsandin. Nivîskar çend navdarên kurd ên dîrokî û edebî² di nav sêwirandinan de pêşkeş kirine. Berhema mînak wekî seteke bi penc pirtûkan û di hemen demê de wekî pirtûkên bideng hatine amadekirin. Cureya pirtûkên mînak biyografi nîne lêbelê armanc li vir nasandina navdarên kurdan e û şopên jiyana wan di nav sêwirandinê de hewiyane. Serleheng keçikeke kurd e, navê vê keçika biçûk Xecê ye û di van pirtûkan de serpêhatiyên wê wekî rojnivîskê digel çend navdarên kurdan tên vegotin.

Li gorî rêjeya metn, şeweya hevok û vegotinan, pirtûkên mînak dikare jî bo zarokên temenê wan 9 salî û berjortir bê bicihkirin.³ Di berhemê de serleheng Xecê wekî 13 salî hatiye nasîn. Nivîskar, hin caran di destpêk yan jî navbera pirtûkê de rojnivîska Xecê wekî kesayetekê dide peyvîn. Bi daxuyaniyên xweşik xwînerên xwe jî xwendinê re amade dike û bi vî awayî di navbera pirtûk û xwîneran de têkildariyeke germ pêk tê.

Pirtûkên mînak ev in: Rojnivîska Xecê-1/Xecê Li Dû Ehmedê Xanî ye (Elban, 2020a), Rojnivîska Xecê-2/Xecê Li Dû Dewrêşê Evdî ye (Elban, 2020b), Rojnivîska Xecê-3/Xecê Li Dû Celadet Bedirxan e (Elban, 2020c), Rojnivîska Xecê-4/Xecê Li Dû Mestûre Xanima Erdelanî ye (Elban, 2020d) û Rojnivîska Xecê-5/Xecê Li Dû Evdalê Zeynikê ye (Elban, 2020e). Di vê xebatê de pirtûkên mînak li gorî danasîna navdarên kurdan di bin sernavên rasterast û têkildar de wisa hatine nirxandin:

5.1. Şeweya Honakê

Pirtûkên mînak wekî rojnivîskê bi şeweya çîrokê hatine nivîsin. Herçiqas em jî wan re nebêjin cureya biyografiyê jî li gorî senifandina cureya biyografiyê ya Tüfekçi Can (2014, r. 102-104) bi berhemên sewirandî yên biyografîk re têkildar in. Çimkî navdarên kurdan di van pirtûkan de tenê bi jiyana xwe ya sêwirandî yan jî nesêwirandî nehatine nivîsin. Di nav serpêhatiya lehengekê de cih girtine. Nivîskar, ew di nav sewirandina rojnivîska Xecê de wekî beşdarên pêşkeş kirine. Di pirtûkên mînak de jiyana û malbata Xecê, lehengên din, rûdanên ku ji aliyê wan û hemberî wan ve tên jiyîn û hwd. dikevin nav sêwirandinê. Piştî navdarên kurdan jî vegotinê re tên lehiqandin. Dîsa li gorî lêkolînera berbehs pirtûkên mînak dikevin beşa sêwirandina rêzdar. Çimkî berhem wekî setekê ye û di her pirtûkekê de navderekî kurd ê dîrokî û edebî tê nasandin.

Pirtûka yekem a bi navê *Rojnivîska Xecê-1/Xecê Li Dû Ehmedê Xanî ye* bi kurtasî li ser gerîna gora Ehmedê Xanî ya ku li Bazîdê ye hatiye sêwirandin. Bi navendbûna wê serpêhatiyê nasîna Ehmedê Xanî digel çend rûdan û bikaranîna hêmanên sêwirandinê tê veguheştin. Rojnivîska Xecê, pisîka wê, dê û bavê wê wekî karakterên sêwirandî ne di vê pirtûkê de:

“Rojnivîska min a xoşevîst,

Ev çendeke tevgera pisîka min a Mircanê guherî bû, van rojan pir teral bûbû. Min dikir nedikir ew jî cihê xwe ranedibû. ... Min gilok girt û cardin avêtê, lê vê carê giloka min bê hemdî çû li portreyê ku

² Di nav van navdaran de tenê Dewrêşê Evdî, wekî kesayetek nîne, serlehengê e. Lê di sernav û naverokê de li gorî yên din wekî “navdar” hatiye hesabandin.

³ Ji aliyê wêne, punto û ebadê ve pirtûkên mînak jî bo temenê 9 salî û berjortir bêtir dişibin pirtûkên ji bo zarokên piçûktir. Herçiqas ev yek nekeve nirxandina vê xebatê jî balê dikişîne.

bi diwêr ve daleqandî bû ket. ... Min bi çavên şermî li dê û bavê xwe nihêrî û weke ku bejim na, min serê xwe li ba kir.” (Elban, 2020a, r. 4-5).

“- Xecê tu xwediyê wêneyê nas dikî?

Min got:

- Na bavo, ev kî ye?

Çavên bavê min teyisîn û bi serfirazî got:

- Ew feylesofekî kurdan e. Navê wî Ehmedê Xanî ye. ...” (Elban, 2020a, r. 8).

Pirtûka duyem a bi navê Rojnivîska Xecê-2/Xecê Li Dû Dewrêşê Evdî ye bi kurtasî li ser rêwîtiya Xecê ya ku li Wêranşarê ye hatiye sêwirandin. Di vê rêwîtiyê de Xecê pirtûkeke bi navê “Dewrêşê Evdî” dixwîne û merivê jê re rêhevaltiyê dike. Bi hevpeyvîn û sêrpêhatiya wan Xecê, Dewrêşê Evdî û çîroka wî bêtir nas dike:

“Keçika delal, tu yê bi kû ve biçî?

Min got:

- Xalo, ez ê biçim Wêranşarê mala xalê xwe. ...

Xalo got:

- Xecê ew çi pirtûk e di destên te de, tu dixwîni?

Min got:

- Xalo ev destana Dewrêşê Evdî ye.

Xalo got:

- Wey sed aferîn ji te re, ku tu li çanda xwe xwedî derdikevî” (Elban, 2020b, r. 8).

Pirtûka sêyem a bi navê Rojnivîska Xecê-3/Xecê Li Dû Celadet Bedirxan e bi kurtasî li ser sêrpêhatiya Xecê ya di pîrozbahiya cejna zimanê kurdî de radiweste. Xecê, digel malbat û hevalên xwe diçe seyrangahê û li vê derê li pey şopên xeyalên xwe bi Celadet Bedirxanî re têkildar dibe. Di navbera wan de li ser zimanê kurdî, şert û mercên wê çaxê û vê çaxê tê axaftin:

“Ji bilî wê, ez îro pir bi kelecana im. Ji ber ku sibe 15ê Gulanê ye û roja cejna zimanê kurdî ye. Sibe zû em ê bi tevî malbat, mamoste û bi hevalên xwe ve biçin seyrangêhê” (Elban, 2020c, r. 5).

Pirtûka çarem a bi navê Rojnivîska Xecê-4/Xecê Li Dû Mestûre Xanima Erdelanî ye, ev pirtûk bi rêwîtiya Xecê û malbata wê dest pê dike. Ew diçin mêvaniya hevalê bavê Xecê yê ku li Tetwanê dijî. Di gava mêvaniyê de behsa Mestûre Xanima Erdelanî tê kirin û Xecê di bandora wê de dimîne. Li vê derê Xecê di hundirê trênekê de dîsa bi ketina xeyalan derbasî dema berî û bajarê Silêmaniyê dibe û bi Mestûre Xanima Erdelanîyê re peywendiyê dike. Di navbera wan de sêrpêhatiyek pêk tê:

“Dawiya vê heftêyê hevalê bavê min, mamê Bawer, me vexwende mala xwe. Mala van li Tatwanê ye. Dê û bavê min, piştî ku li hew şewirînu biryara çûyina wir dan. ...

Mamê Bawer devken bû û got:

- Nexwe, Xecê rêça Mestûre Xanim Erdelanî dişopîne!” (Elban, 2020d, r. 3-7).

Pirtûka pencem a bi navê Rojnivîska Xecê-5/Xecê Li Dû Evdalê Zeynikê ye, bi kurtasî behsa çûyina gundê meta Xecê û sêrpêhatiyên li wê derê dike. Xecê û kurê meta wê Siyabend bi hev re li der û dora gund digerin û hin rûdan pêk tên û Xecê navê Evdalê Zeynikê bi saya berxvanekî dibihîze. Piştî Xecê dîsa bi rewşeke xeyalî têkildarî Evdalê Zeynikê dibe:

“Berxvan got:

...

- Gava, ku min quling dît, Evdalê Zeynikê ket bîra min. We qet navê Evdalê Zeynikê bihîstiye?

Me sere xwe weke na li ba kir û em man li benda gotinên wî. Wî bi dengekî nizm got:

- De werin rûnin, ez ê hikayeta Evdalê Zeynikê ji we re bejim” (Elban, 2020e, r. 11-13).

5.2. Rêjeya Honakê

Di pirtûkên mînak de ji aliyê rêjeya honakê ve ji agahiyên biyografîk bêtir sêwirandin berpêş e. Di derheqê navdar ên kurdan de agahî cih bi cih tîn vegotin û kesayetên navdar bi bikaranîna diyalog û hêmana xewn û xeyalê ve carna dikevin nav sêwirandinê. Ji aliyê din ve ji yana navdarên kurd û agahiyên di derheqê wan de di nav vegotinên rojnivîskî de hatine dagerîn û lehiqandin. Li gorî daxuyaniya Lukens, Smith û Coffel (2018, r. 293), di cureya biyografiyê de ji bo zarokên mezin ku hîn biçûk tîn hesibandin, sêwirandin ji agahiyên rasteqîn zêdetir in. Loma dikare bê gotin ku ji vê hêlê ve pirtûkên mînak hem guncav in hem jî ji bo zarokan balkêş in.

Di pirtûkên mînak de honak bi çend rûdanên rêzkirî hatine avakirin. Dikare bê gotin ku rojnivîskên Xecê wan bi rêk û pêk dike û li ser navenda serpêhatiya xwe û danasîna navdarên kurdan kom dike. Agahiyên derheqê navdarên kurdan di nav sêwirandinan de cih bi cih xuya dikin û bi piranî navdarên kurdan di dawîya pirtûkan de dixuyên û tevî Xecê têkildar dibin. Ji ber vê yekê rêjeya sêwirandinê zêde ye û li gorî ji yana navdaran serdest e.

5.3. Hevgiriya Rasteqînî û Honakê

Taybetiyên pirtûkên mînak ev in ku li ser şeweya honakê pêk hatine. Loma rastiyan ku derheqê navdarên kurdan de tîn pêşkeşkirin girêdayî wê xisûsê ne. Ji ber ku ev yek dikare wekî meşruiyeta sêwirandinê bê famkirin. Bi vî awayî di pirtûkên mînak de serleheng Xecê rastî hin navdarên kurdan tê û bi wan re dikeve serboriyekê. Bêguman ev wekî derfetekê ye û ancax di nav sêwirandinê de ji xwe re rastiyeke bibîne.

Ji hêla din ve mecbur e ku li ser navdarên ku di pirtûkên mînak de cih digirin agahiyên rastî bînin bikaranîn. Bi vî awayî pirtûkên mînak di navbera rasteqînî û honakê de hevgir in. Veguhestinên mînak nîşan didin ku agahiyên di derheqê navdarên kurdan de tîn vegotin li gorî biyografiyên wan rast in. Ji ber vê yekê di xebatê de li gorî ji yana wan em rastî şasiyan nehatine û bi vî awayî dikare bê gotin ku objektîvbûn nehatiye îhlalkirin. Ev yek di berhemên wisa de hewcedariyeke giring e da ku nakokî çênebin.

Di pirtûka yekem a di derheqê Ehmedê Xanî de wekî mînak ev tîn gotin ku di literaturê de ev agahî qeydkirî ne:

“- Bavo ew di di navbera kîjan salan de jiya ye?

Bavê min got:

- Ew di serdema 17mîn de jiya ye. ...

Mîna got:

- Bavo, gelo qet berhemên wî hene?

Bavê min got:

- Erê çawa! Berhema wî ya bi navê Mem û Zînê di dinyayê de bi nav û deng e. ...

Ji bilî wê, wî ferhengokek bi zimanê Kurdî û Erebi amade kiriye. Navê wê daniye ‘Nûbihara Biçûkan’ û gotiye: ‘Ev ji bo biçûkên kurmanca ye’ (Elban, 2020a, r. 9).

Di pirtûka duyem a derheqê Dewrêşê Evdî de wekî mînak ev tîn gotin ku li gorî çîroka wî ne:

“- Xeca delal, ji vir sêsed sal berî, li herema Rihayê, axayekî bi navê Temir Axa hebûye û hevalekî wî pir dilovan ye bi navê Evdî hebûye. Keça Temir Axa ya bi navê Edûle û kurê Evdî yê bi navê Dewrêş ji hev hez kirine. ...” (Elban, 2020b, r. 9).

Di pirtûka sêyem a derheqê Celadet Bedirxan de wekî mînak ev derbas dibin ku agahiyên bêguman in:

“Di sala 1932an de, roja 15ê Gulanê, Celadet Bedirxan û hevalên wî pir tahb û ked dane, kovareke bi navê ‘Hawar’ê, bi tîpên latînî û seranser bi kurdî weşandine. Ji ber vê yekê her sal 15ê Gulanê weke cejna zimanê kurdî tê pîrozkirin” (Elban, 2020c, r. 5).

Di pirtûka çarem a derheqê Mestûre Xanima Erdelanî de wekî mînak hin agahî wisa derbas dibin ku li gor jiyana wê ne:

“... Mestûre Xanima Erdelanî, an jî bi navekî din, Mah Şeref Xanim Kurdistanî, di serdema 18mîn de li bajarê Sinê hatiye dinê. ... Wê nêzikî bîst hezar helbest nivîsiye...” (Elban, 2020d, r. 8).

Di pirtûka pencem a di derheqê Evdalê Zeynikê de ev agahî derbas dibin ku ji bo Evdalê Zeynikê tîr zanîn:

“Nêzî sêsed sal berî hozanekî bi navê Evdalê Zeynikê hebûye. Ew hozanekî pir mezin û bi nav û deng bûye. Evdal hê zarok bûye, bavê wî mirî ye, dayika wî ya Zeynê ew mezin kiriye ji ber vê yekê navê dayika xwe hildaye û navê wî bûye Evdalê Zeynikê” (Elban, 2020e, r. 13).

“Siyabend got:

- Nû hate bîra min carekê bavê min gotibû, ew şahê dengbêjan û Homerosê kurdan e” (Elban, 2020e, r. 14).

Di avakirina metnên honakî de li hemberî rasteqîniyê bi awayekî îznê nivîskar heye. Di nav çîrokan de agahiyên ku tîr dayîn mimkin e ku ji guherînan re meşruiyetekê bibexşîne. Wekî mînak Xecê di nav xewn û xeyalê xwe de rastî Ehmedê Xanî tê û ew bi çavên Xecê tê resmkirin. Ev yek ji aliyê rasteqîniyê ve nehewce ye ku bê teyîdkirin. Bi destê nivîskar û bi çavên zarokê hatiye teswîrkirin û li gorî mentîqa sêwirandinê guncav e:

“Sûreta wî, wek portreya mala me bû. Şaşıkeke mezin, bi renge sorgewez, li ser serê wî bû. Rih û simbêlê wî pir li hev hatibûn. ...” (Elban, 2020a, r. 20).

Wekî mînakeke din di pirtûka sêyem de bi çavderiya Xecê di navbera Celadet Bedirxan û hevalên wî de yên ku tîr jiyîn rast e yan nerast e nediyar e. Loma dikare bê gotin ku ev mînak ji xwe re di nav şeweya honakê de cihekî dibîne:

“... Ez hêdika çûm li ber pencereya vekirî sekinim, dengê kesên hundir xweş dihat min. Yek ji wan digot:

- Li gorî min ê kesek vê kovarê naxwîne! Hema qet xwe pê re aciz neke.

Yekî din got:

- Ji xwe kes nizane bi tîpên latînî bixwîne.

Ji wan yekî digot:

- Celadet kurê min, hema dest ji vê xebatê berde, dê serê te pê bikeve belayê” (Elban, 2020c, r. 17).

Ji aliyê din ve di pirtûkên zarokan de divê tecrubeya zarokan neyê îhlalkirin. Bi gotina Süphandağı (2017, r. 53), divê vegotina pirtûkê û tecrubeya zarokan li hev bên. Di pirtûka yekem de hin daxuyaniyên Xecê bewerdêriyê hinek sist dike. Wekî mezinan tevdiqere. Awer dixuyê ku bi hêsanî hatine holê û wekî ezber in û tesîra mezinan xwe dide ber çavan. Heke di vegotinê de zanayîya zarokan ji hînbûneke xwezayî û li gora xwebûnê zêdetir be dibe ku ji tecrubeya zarokan derkeve. Loma zarok divê bi awayekî ji rola mezinan dûr bikevin. Ev yek di zarokan de li şûna tecrubeyê hînbûna hêsanîyê dihêle. Wekî mînak di pirtûka yekem de tenê li mala Xecê û malbata wê behsa portreya Ehmedê Xanî derbas dibe lê di dawiyê de Xecê ji Ehmedê Xanî re weha dibêje:

“- Belê, ez dikarim bêjim, di her maleke kurdan de portreyeke we bi diwarê wan ve daleqandî ye” (Elban, 2020a, r. 23).

Mînakeke din jî ev e ku hin îfade wekî gotinên ezber in û ev îfade derveyî tecrubeya zarokan in:

“Ehmedê Xanî got:

- Tu çawa ewqasî tiştan dizanî

Min got:

- Ne tenê ez, gelê kurd tev we baş nas dikin û bi navê we pir serbilind û serfiraz in” (Elban, 2020a, r. 23).

Di dawiya vî sernavî de bi gelemperî dikare bê gotin ku ev hemû agahî û hêmanên nasandina navdarên kurdan bi awayekî dikeve qada karînen zanayîyê.

5.4. Şeweya Vegotinê

Pirtûkên mînak ji vegotinên cur bi cur pêk tên. Vebêj û bergehên guherîn, diyalog, teswîrkirin, çûyina demên berê û cihên cihêreng û hwd. di pirtûkan de hatine bikaranîn. Tenê jiyan û agahiyên navdaran di nav pirtûkan de cih negirtine; hin rûdanên rojane û pêwendîdar, rewşên malbat û jiyanê, serpêhatiyên sereke û yên nesereke di pirtûkan de vegotinê ji monotoniyê difilitînin. Wekî mînak di pirtûka yekem de ji bo dîtina gora Ehmedê Xanî, Xecê û malbata wê bi rê dikevin û li ser rê li çend cihên taybetî jî digerin:

“Bavê Xecê, were em di ser rêya Erdîşê re biçin, bila Xecê Sûlava Mûrادیê jî bibîne” (Elban, 2020a, r.15).

Di pirtûkên mînak de carna rojnivîska Xecê jî beşdarî vegotinê dibe û bergeh diguhere:

“Rojnivîsk:

Xecê rûpelên min da hev, ez danîm ser maseyê û çû. Di demeke kurt de çentikek anî, devê çentikê vekir...” (Elban, 2020b, r.4).

Honak bi rûdanên pêwendîdar xurt dibe û hesta meraqê bi xwîneran re çêdike ku ev yek ji bo şeweyeke erênî giring e. Wekî mînak di pirtûka sêyem de Xecê rastî çivîkekê tê û ew hevûdu dişopînin. Piştê jî aliyê pîrozbahîya cejna zimanê kurdî ve agahiyên derheqê Celadet Bedirxan û serboriya Xecê jî rojnivîskê re tê vegotin. Li pey wan rûdanên pêwendîdar sewirandin bi vî awayî didome û di dawiyê de Xecê û Celadet Bedirxan hevûdu dibînin.

Diyalogên cur bi cur ji vegotinê re zindîtîyê dibexşînin û carna jî danasîna navdarên kurdan dike:

“Ew jineke şareza, dirokzan û hunermend bûye. Mestûre Xanim helbestkara herî mezin a serdema xwe bûye. ...

- Gelo, qet pirtûkên li ser Mestûre Xanim hatine nivîsîn hene? Ez dixwazim di derbarê wê de bêhtir agahî bigirim.” (Elban, 2020d, r. 8).

Têkildariya Xecê û navdarên kurdan bi navbeynkariya xewn û xeyalên Xecê xurt dibe. Bandora vegotinê wekî hevdişîneke rasterast xwe dide hîskirin. Wekî mînak di pirtûka pencem de Xecê bi navbeynkariya xeyalên xwe wekî ku rasterast be Evdalê Zeynikê nas dike:

“Rojnivîska min a xoşevîst,

Çawa mine ew dîtî, min pê zanî ku ew Evdalê Zeynikê ye û yê cem wî jî Temo ye. Va ye dîsa bi awayekî efsunî ez çûbûm, ser dewra Evdalê Zeynikê. Temo hat li ber min sekinî. Gava Temo sekinî, Evdal strana xwe qut kir û ew jî sekinî. Hêj wan ji min nepirsî min got:

- Oxira we ser xêrê be, hûn ji kû tên û bi kû ve diçin?” (Elban, 2020e, r. 18).

5.5. Taybetiyên Navdarên Kurdan ku Tê Mînakgirtin

Rolmodeltî ji bo zarokan tiştekî diyarde ye. Dêûbav, mamoste, mezinên nas, lehengên pirtûkan an jî yên wênefilm û hwd. wekî rêber tên dîtî. Di pirtûkên mînak de hin biryar, tevger û hwd. ku ji aliyê navdarên kurdan ve hatine kirin ji bo zarokan dikarin bîna mînakgirtin. Di pirtûka yekem de agahiyên ku derheqê Xanî de tên veguheştin dikare bala zarok û nûciwanan bikişînin:

“Wî bi rêya Mem û Zîn hem çanda kurdan derxistîye pêş, hem jî pîrsgirêkên gelê Kurd li ber çavan raxistîye. Ew hezkiriyê çand û folklorê kurdî bû, ji kurdan re digot qedr û qîmetê bidin zimanê xwe” (Elban, 2020a, r. 9).

Çiroka Dewrêşê Evdî di pirtûka duyem de ji aliyê qehremaniyê ve ji bo zarokan wekî mînak e:

“Edûle sê roj li ser hev tepsîya qehweyê digêrîne lê kesek fîncanê hilnayne. Temir Axa lê dinêre ku mîrxasek ji eşîra wî dernekave, ew jî radibe nameyek ji Dewrêşê Evdî re dinivîse, hal û hewalê xwe jê re dibêje. Gava name digihîje ber destên Dewrêş, Dewrêş çend hevalên xwe yên mîrxas li hev kom dike û diçe konê Temir Axa. Fîncana qehweyê ji ser tepsîya Edûlê hildide û bi carekê de vedixwe” (Elban, 2020b, r. 10-11).

“Em hêvî ji we dikin hûn neçin, dijminê we bêbext in, hûnê tîk biçin! Neçin, neçin!

Dewrêş li Edûle vegebiya got:

“Edûle, min kirasê qehremaniyê kiriye stûyê xwe, em ê herin û em nahêlin ew bên ser axa me rûnin. ...” (Elban, 2020b, r. 22).

Di pirtûka sêyem de derbas dibe ku Xecê peyvekê Celadet Bedirxan qet ji bîr nake û ev gotin ji wê re ji aliyê zimannasiyê ve dibe wekî nîşan:

“Rojnivîska min a xoşevîst:

Roja min weha derbas bû lê hê jî dengê Celadet Bedirxan di guhên min de ye ku got:

“Xecê zarokên serdema ku tu jê hatî bi zimanê kurdî dipeyivin?” (Elban, 2020c, r. 24).

Di derheqê Mestûre Xanim û bavê wê de di pirtûka çarem de gotinên ku tên kirin ji bo her malbatê wekî şîret in:

“... Di pirtûkê de tê gotin ku bavê Mestûre Xanim hê di zarokatiya wê de pir qedr û qîmet dayê. Her gav bi hev re siwarê hespên xwe bûne, li gelek deverên Kurdistanê geriyanê û bavê wê, jê re qala jiyana mîr û begên Kurdistanê kiriye” (Elban, 2020d, r. 9).

Taybetiyên Mestûre Xanim ên ku di pirtûka çarem de derbas dibin ji bo xwîneran rolmodeltiyê dikin:

“- Hebe tune be, ancax keybanûya me ya Mestûre Xanim bikare vê yekê pêk bîne. Loma ew jineke xwenda û pir bi aqil e” (Elban, 2020d, r. 17).

“- Min dizanibû ku tu yê jî vê nivîsê fêhm bikî, ji ber ku mamê Bawer gotibû: ‘Mestûre Xanim pênc, şeş zimanan dizane’ (Elban, 2020d, r. 21).

Taybetiyeke Evdalê Zeynikê ku dikare bê mînakgirtin ev e:

“- Evdal, rojekê li ser rêya xwe, rastê dergûşa zarokekî kur tê. Navê wî datîne Temo. Temo dibe mala xwe û wî wekî kurê xwe, mezin dike. ... Rojekê Evdal û Temo rastî qulingeke baskşikestî tên. Ji wê rojê pê ve, qulinga birîndar jî bi xwe re digêrin” (Elban, 2020e, r. 14).

5.6. Nasandina Çand, Jiyan û Dîroka Kurdan bi Navbeynkariya Navdarên Kurdan

29

Navdarên kurdan yên dîrokî û edebî ji xwe di nav çanda kurdan de cih digirin. Bi vî awayî di jiyana kurdan de bi tevger û şîkl û şemalên xwe ve jî dikevin çarçoveya nasandina çand, jiyan û dîroka kurdan. Ji ber vê yekê agahiyên ku di vê qadê de tên veguhestin dikevin kategoriya karînen zanayî. Di pirtûkên mînak de hin bikaranîn ji bo vê yekê gelekî şênber in. Wekî mînak ji bo Ehmedê Xanî di pirtûka yekem de hin taybetî derbas dibin ku ji bo çand, jiyan û dîroka kurdan giring in:

“Keça min di dîroka kurdan de cihekî wî yê pir taybet û girîng heye. Pêwîst e ku hemu kes wî binasin. Ji ber ku wî di warê çand, huner, weje û ziman de xebatên pir mezin kirine. ...” (Elban, 2020a, r. 8).

Di derheqê çîroka Dewrêşê Evdî de di pirtûka duyem de agahiyek heye ku çand û sosyolojiya kurdan dide nasîn:

“Min got:

- Xalo, Temir Axa çima keça xwe nedaye Dewrêşê Evdî?

Kalo got:

- Ji ber ku Dewrêş Êzidî bû ye.

Min got:

- Xalo Êzidî kî ne?

Kalo got:

- Êzidî ji qewmek ji Kurdan in. Lê hinek baweriyên wan cuda ne” (Elban, 2020b, r. 11).

Agahiyên Kovara Hawarê di pirtûka sêyem de wisa derbas dibin ku ji bo zarok û nûciwanan ji aliyê destpêka edebiyata kurd a modern gelekî giring in:

“Di sala 1932an de, roja 15ê Gulanê, Celadet Bedirxan û hevalên wî pir taheb û ked dane, kovareke bi navê ‘Hawar’ê, bi tîpên latînî û seranser bi kurdî weşandine. Ji ber vê yekê her sal 15ê Gulanê weke cejna zimanê kurdî tê pîrozkirin” (Elban, 2020c, r. 5).

Taybetiya Mestûre Xanim di pirtûka çarem de weha derbas dibe ku ji bo nasîna edebiyata kurdan balkêş e:

“Mestûre Xanim, jina yekem e ku bi helbestkî dîroka kurdan nivîsîye” (Elban, 2020d, r. 8).

Di derheqê Evdalê Zeynikê de agahiyên ku derbas dibin di pirtûka pêncem de ji bo çand û dîroka dengbêjiyê biqîmet in:

“Evdal bi sedan stran li ser Temo û li ser qulinga birîndar diafirîne. Ne tenê li ser wan li ser xizanî, kalbûn û korbûna xwe jî gelek stran diafirîne. Ew stran bi saya serê dengbêjan heya roja me hatine” (Elban, 2020e, r. 14).

5.7. Rola Navdarên Kurdan ji bo Guherîna Leheng û Xwîneran

Guherîna lehengan di pirtûkên zarokan de ji bo xwîneran derfeteke giring pêk tîne ku xwîner bi saya wan tevger û biryarên nû hewl bide ku ew jî kêmasî û şaşiyên xwe çareser bike yan jî ji bo wan rêyekê bibîne. Di pirtûkên mînak de hin caran li ser Xecê hin caran jî li ser navdarên kurdan ev derfet peyda dibe. Ji ber vê yekê dikare bê gotin ku kesayetên navdar ji leheng û xwîneran re ji bo çareserîya kêmasî û şaşiyên fonksiyonel in. Wekî mînak di pirtûka yekem de Xecê ji bavê xwe hînî armanca lêkirina navê xwe dibe û ji ber vê yekê zanebûnek jî wê re çêdibe. Wexta dîtî û hevnasîna Ehmedê Xanî de vê yekê tîne zimên. Ev mînak di guherîna Xecê de rola bandora Ehmedê Xanî nîşan dide:

“- Navê te çi ye?

Min got:

- Navê min Xecê ye. Ji ber ku ev nav kurdewar e, li ser şîretên we, bavê min ev nav li min kiriye” (Elban, 2020a, r. 21).

Di pirtûka sêyem de wekî veguhestineke sêwirandî Xecê çavdêriyê dike ku Celadet Badîrxan bi bandora hin hevalên xwe jî derxistina Kovara Hawarê hinek bêhêvî dibe û biryara devjêberdanê digire. Piştî bi nasîn û gotinên Xecê dibîne ku di demên paşerojê de ev kovar jî bo kurdan rola pêşengiyê pêkaniye. Ji ber vê yekê dîsa tê li ser biryar û kiriyara xwe. Herçiqas ev guherîn wekî sêwirandî were holê jî ji aliyê xîretê ve ji leheng û xwîneran re piştgiriya dike.

5.8. Hesta Wekîhevbûnê di Navbera Leheng-Xwîner û Navdarên Kurdan de

Herî pêşiyê dikare bê gotin ku xwînerên van pirtûkan bi Xecê re dikevin hesta wekîhevbûnê. Yanî li vir wekîhevbûn di navbera serleheng û xwîner de ye. Xecê û malabata wê ku çi jiyane û çi kirine, çi hatine sere wan di dem û rewşa xwendinê de tîne pêşberî xwîneran û ew jî wan bi vî awayî xeyal dîkin. Loma dikare bê gotin ku xwîner dikevin şûna serlehengê û serpêhatî wisa tê şopandin. Ev tesbît ji aliyê xwendinê ve tiştekî sirûştî ye û bi temsîla karakterên guncav, şeweya vegotinê, vegotineke baş û dilovan û hwd. pêk tê. Dikare bê gotin ku pirtûkên mînak, ji van hêlan ve bi bikaranîna serlehengeke xweşik, rûdanên rojane yên ku tîne jiyîn û bi vegotineke dilovan û hwd. ve rêya wekîhevbûnê vedike.

Hevparên wekîhevbûnê di pirtûkên mînak de dikarin li ser kesayetên navdar jî bînin dîtî. Îcar kesayetên navdar jî dikevin navbera serleheng û xwîner. Wekî mînak wekîhevbûneke rasterast di pirtûka çarem de derbas dibe. Serleheng Xecê bi peywendîya rojnivîska xwe di derheqê Mestûre Xanimê de wisa dibêje:

“Rojnivîska min a delalok,

Wê gavê, min jî xwe wek Mestûre Xanim hesiband. Loma ez û bavê xwe jî bi hev re pir digeriyan, dê û bavê min di derbarê gelek tiştan de agahî didan min.” (Elban, 2020d, r. 9)

“Min pirtûk danî li ber sere xwe ku ez razê, bes hişê min li ser Mestûre Xanim bû. Min pir heves dikir ku ez jî bibim yeka wek wê bi nav û deng. Ez tevî van xeyalan di xew re çûm” (Elban, 2020d, r. 11).

Hespê Xecê yê bi navê Hedban di pirtûka duyem de, di heman deme de navê hespê Dewrêşê Evdî ye. Xecê di bin bandora pirtûka Dewrêşê Evdî de dimîne û ev navdarê kurd jî dikeve binhişê wê:

“Kekê Dewrêş navê hespê te Hedban e ne wisa?

Wî got:

- Wey! Keçê tu navê hespê min ji kû ve dizanî?

Ez kenîyam û min got:

- Navê hespa min jî Hedban e” (Elban, 2020b, r. 18).

Xecê û kurê meta wê di dema gerîna der û dorên gund de rastî qulingeke baskîkestî tîn û wê bi alîkariya berxvanî xweş dîkin. Piştî Xecê di nav xeyalên xwe de wexta rastî Evdal û Temoyî tê haya wê jê çêdibe ku qulinga wan jî baskîkestî ye. Xweşkirina wê qulingê jî wekî ya berê dibe ku di navbeynkariya van her du rûdanan de meriv dikare hesta wekîhevîbûnê bigere:

“- Kekê! Me jî qulingeke baskîkestî dîtibû û bi vê melhemê baskên wê qenc bûn. Eger tu bixwazî em hinek li baskên wê qulingê jî bidin, dibe ku ev jî qenc bibe” (Elban, 2020e, r. 19).

5.9. Bidestketina Karînên Hestyarî

Bi navbeynkariya pirtûkên berbehs zarok girêdayî kesayetên navdar dibin. Qîmetê didin wan û jî wan hez dîkin. Herçiqas bi karînên zanayî di derheqê wan de xwedî agahiyan bibin jî karînên hestyarî li pey wan tîn. Mînakên ku hezkirina navdarên kurdan dike û têkildariya serleheng û navdarên kurdan zexm dike dikare bi awayekî di nav karînên hestiyariyê de bîn nîrxandin:

“... min ji Ehmedê Xanî daxwaz kir ku tiştêkî xerab bi Mîrcanê neyê ...” (Elban, 2020a, r. 18).

“Min jî ji xwe re wêneyêkî Ehmedê Xanî, ku li ser kevîrekî neqîşandî bû û morîyeke heşin jî ji Mîrcanê re kirî” (Elban, 2020a, r. 18).

Xecê pir caran di bin bandora navdarên kurdan dimîne û bi vî awayî dikeve nava xewn û xeyalên wan. Piştî de nava xewn û xeyalan de rastî navdarên kurdan tê û bi wan re dikeve hevpeyvîneke delal. Bi navbeynkariya xewn û xeyalan be jî hevdişînek çêdibe di navbera serleheng û navdarên kurdan de. Ev derfeteke erênî ye û hestiyariya lehengê bi navdarên kurdan re zêde dike. Loma dikare bê gotin ku karînên hestyarî jî vî aliyî ve jî xwe re rêyekê dibine. Wekî mînak di pirtûka yekem de weha derbas dibe:

“- Xecê keçê min, de ji xewê rabe va ye em gihîştin mala xwe. ...

Gava ez ketim hundir, min dîna xwe daye ku va ye Ehmedê Xanî li pêş min e!

Sûretê wî, wek portreya mala me bû. ... Gava ku Ehmedê Xanî serê xwe jî pirtûkê rakir, çavên wî bi min ket, rabû ser xwe, ber bi min ve hat û got:

- Tu kî yî û tu li vir çî digêrî?” (Elban, 2020a, r. 20).

Encam

Edebiyata zarokan jî bo zarokan derfetên pîralî pêk tîne. Feydeyên ku ji kar û çalakîyên edebiyatê ve tînin bidestxistin jî bo zarokan deriyên cur bi cur vedikin. Wekî mînak ji aliyê qadên geşedana zarokan ve pêşveçûn, xwenasîn, civaknasîn, xwedîbûna nîrxên gerdûnî û yên neteweyîbûn û hwd. dikarin jî vî hêlê ve bîn rêzkirin. Ji wan hin derfet û karînan hene ku zarok bi navbeynkariya wan, ji aliyê kesayetî û nîrxên xwe yên çandî û neteweyî ve dewlemend dibe. Ji ber vî yekê dikare bê gotin ku danasîna navdaran jî bo zarokan bi taybetî û giringiyên xwe jî aliyê rolmodelgirtinê ve balkêş e. Ji bo zarokan kesên navdar jî biryar, xebat û taybetiyên xwe yên erênî ve dibin mînak û rêberîyeke giring pêşkeş dîkin. Di heman demê de bi tevger û xebatên wan nîrxên gerdûnî û yên çandî di nav hevgerîyê de tînin dîtin. Bi vî awayî jî bo zarokan di rêya başbûnê de şopandina wan derfetan peyda dîkin.

Destketiyên ku ji aliyê analîza naverokê ve hatine gihîştin, nîşan didin ku ji bo zarokan danasîna navdarên kurdan bi şeweyên cur bi cur hatine pêkanîn. Berî her tiştî di pirtûkên mînak de serleheng keçikeyê biçûk e û danasîna navdarên kurdan li ser rojnivîska wê hatine sêwirandin. Navê wê Xecê ye û ew bi hemanên sêwirandinê serpêhatiyên xwe yên cihêreng dijî û bi navdarên kurdan ên wekî Ehmedê Xanî, Dewrêşê Evdî, Celadet Bedîrxan, Mestûre Xanima Erdelanî û Evdalê Zeynîkê re têkildar dibe. Bi serpêhatiyên wan ên hevpar xwînerên zarok navdarên kurdan ên berbehs nas dîkin û hîni taybetî û giringiyên wan dibin. Ji aliyekî din ve hatiye dîtin ku xwîner, navdarên kurdan tenê bi cûreya biyografîyê nas nakin. Cûreyên din jî jî vî aliyî ve dikare bîn bikaranîn. Pirtûkên mînak wekî rojnivîskê jî bo vî armancê hatine

bikaranîn. Wekî encam hat dîtîn ku zarok, bi navbeynkariya van pirtûkan fêrî agahiyên derheqê jiyan û taybetiyên wan dibin, dem û cihên ku ew jiyane nas dikin, çand û dîroka gelê xwe dibinin, ji wan rolmodel digirin, tevger û xebatên wan dişopînin, ji xeynî karînen zanayî bi hez kirina wan xwedî karînen hestiyarî û hwd. dibin.

Di vê xebatê de hat dîtîn ku jiyanên navdarên kurdan digel nirxandina metnên mînak bi hin hêman û şeweyê ve şênber dibin. Wekî mînak şeweya honakê bi lehiqandina jiyanên navdarên kurdan pêk tê. Pirtûkên mînak bi gelemperî ji serpêhatiyên Xecê û rewşên wê û malbata wê ve dest pê dîke. Piştî navdarên kurd daxilî serpêhatiyên dibin. Rêjeya honakê jî bi vî awayî li hemberî serpêhatiyên Xecê herçiqas di navendê de be jî kêr dimîne. Ev wekî kêmasiyekê nîne. Çimkî ji bo zarokan vegotîneke balkêş pêk tîne û peyamên xwe li ser wan vedişêre. Hevgeriya rasteqînî û honakê jî bi vî awayî bi agahiyên rasteqîn û hêmanên sewirandinê pêk tîne. Hevgerî di navbera wan herdu têgehan de heye û çend bikaranînen sist hevsengiya wan nikare xerab bike. Şeweya vegotinê balkêş e û vebêj, diyalog, şeweya vegotinê û hwd. di pirtûkên mînak de her tim diguherin. Taybetiyên navdarên kurdan ku tîna mînakgirtin ji aliyê nivîskariyê, helbestvanîyê, xizmetên ku ji bo gel hatine kirin û hwd. ve wekî şîretan xuya dikin. Ji ber vê yekê pirtûkên mînak bi navbeynkariya navdarên kurdan nasandina çand, jiyan û dîroka kurdan dide ber çavan. Ji bo guherîna leheng û xwîneran rola navdarên kurdan di pirtûkên mînak de derbas dibin. Serlehang û xwîner dikarin derfetên guherînê ji tevger û biryarên wan bibînin. Di navbera leheng, xwîner û navdarên kurdan de hesta wekîhevîyê jî di hin cihan de şênber dibe û ev di heman demê de bidestketina karînen hestiyarî jî xurt dikin.

Çavkanî

- Arıcı, A. F., Urgan, S. & Şimşek, T. (2016). Çocuk edebiyatı türleri ve çocuk eğitime katkıları. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (Çapa 4). (217-328). Grafiker Yayınları.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Bilkan, A. F. (2005). Klâsiklerden okunacaklar yapmak. *Hece/Çocuk edebiyatı özel sayısı*, 104-105, 142-149.
- Bulut, F. & Şimşek, Ş. (2022). Çocuk edebiyatı eserlerinde tarih sevgisi ve kültürel mirasın korunması: Bilgin Adalı'nın "Kariye Hazinesi" örneği, *Journal of History School*, 59, 2518-2540.
- Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125-137.
- Çiftçi, F. (2024). Veguestina nîrxên çandî di pîrtûkên zarokan de. Z. Ergün (Ed.), *Gotarên vekolînên çanda kurdî* (r. 159-175). Nûbihar.
- Dedeoğlu, H., Ulusoy, M. & Alıcı, M. (2013). Çocuklar için hazırlanmış biyografik eserler üzerine bir içerik analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 116-131.
- Demiral Taher, İ. (2018). Perwerdeya nîrxên çandî û civakî di kovargerîya zarokan a kurmançî-latînî de (1980-2015). (Teza Lisans a Bilind a Neçapbûyî). Zanîngeha Mardin Artukluyê. Enstîtuya Zimanên Zindî yê li Tîrkiyeyê.
- Elban, Y. (2020a). *Rojnivîska Xecê-1/Xecê Li Dû Ehmedê Xanî ye* (Siyabend, Xêzkar). Dara.
- Elban, Y. (2020b). *Rojnivîska Xecê-2/Xecê Li Dû Dewrêşê Evdî ye* (Siyabend, Xêzkar). Dara.
- Elban, Y. (2020c). *Rojnivîska Xecê-3/Xecê Li Dû Celadet Bedîrxan e* (Siyabend, Xêzkar). Dara.
- Elban, Y. (2020d). *Rojnivîska Xecê-4/Xecê Li Dû Mestûre Xanima Erdelanî ye* (Siyabend, Xêzkar). Dara.
- Elban, Y. (2020e). *Rojnivîska Xecê-5/Xecê Li Dû Evdalê Zeynîkê ye* (Siyabend, Xêzkar). Dara.
- İsen Durmuş, T. I. (2011). Klasik eserlere çocuklar nasıl yönlendirilmeli ve buna ilişkin batıdaki uygulamalardan örnekler. *Turkish Studies*, 6(3), 929-937.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında "karakter kavramı". *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Karatay H. (2016). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (Çapa 4). (80-129). Grafiker Yayınları.
- Lukens, R. J., Smith, J. J., & Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. C. Pamay (Wergêr). Erdem Yayınları.
- Mert, O., Albayrak, F. & Serin N. (2013). Çeviri çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 58-73.
- Nahrîn, M. (2023). Perwerdeya zarokan bi çîrokên-kitêbeke rêber bo mezinan. Nûbihar.
- Öğüt, B. A. (2016). *Şînmorîka Zîne* (M. Yapıcı, Xêzkar). Hîva.
- Subaşı, K. (2018). *Gîr û Gallî Mindallanî Kurd-Dîrokçeya çapamenî û medyaya zarokan a kurdî*. Nûbihar.
- Subaşı, K., Meral, A. & Akhan, B. (2022). Elaedîn Seccadî û nîrxandîna çîrokên wî yê ji bo zarok û nûciwanan li gor pîvanên edebîyata zarokan, *The Journal of Mesopotamian Studies*, 7 (2), 220-242. Doi: 10.35859/jms.2022.1156114
- Suvağci, İ. (2020). Di edebîyata zarokan ya kurdî da nûnerek ji nîfşê nû: Berfîn Ayşe Öğüt. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(UMS'20), 71-79. Doi: <https://doi.org/10.18506/anemon.832150>
- Süphandağı, İ. (2017). *Gelenek ve zihniyet tenkidine dayalı çocuk edebiyatı kuramı*. Maarif Mektepleri.
- Tosun, T. (2018). Edebiyata zarokan a kurdî li bakur, *Journal of University of Zakho*, 6(1), 147-154. Doi: <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2018.6.1.294>
- Tosun, T. (2025). Şopa kovara Nûbiharê ya li ser edebiyata zarokan di kovargerîya kurdî de. *Artuklu Kurdology* (18). 36-64. Doi: 10.35859/artuklukurdology.1575218
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı-Giriş*. Eğitim Yayınevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Çapa 8an). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, R. (Gernas Koçer) (2015). *Kulîlk (Dîwana zarok û ciwanan)*. Nûbihar.
- Zarok TV (2025). *De Bêje*. <https://zaroktv.com.tr/de-beje/> (Têketin: 26.03.2025).